

Johannes Riis' tale ved Gyldendals efterårsreception

Taler

Johannes Riis
Litterær Direktør for
Gyldendal

D,„Jeg trænger til Roes, Opmuntring, Kjærlighed... et Digterhjerter er en Sydvest, der kun kan voxer under Kjærlighedens Glasklokke, men [hjemme i Danmark] griber de den med plumpe Hænder, som var det en Brændenælde.” Ordene er den 28-årige H.C. Andersens, og de står at finde i et brev, der er gengivet i Jens Andersens nye biografi, som Gyldendal udgiver her i efteråret. Det er et både fyndigt og umisforståeligt udsagn, vi her bliver præsenteret for, og det vil med garanti få ikke blot enhver kunstner, men enhver, der har haft med kunstnere at gøre, til at tænke på både heldige og mindre heldige afviklinger af møder mellem kunstner og omverden.

Det gjaldt også for mit vedkommende; men citatet fik mig af en eller anden grund også til at tænke på vores statsminister, nærmere bekendt på hans proklamation om, at det er på kulturområdet, det politiske slag i disse år skal stå. Ifølge Anders Fogh Rasmussen bliver det jo nemlig ikke i en kamp om de økonomiske mål, fremtidens Danmark skal defineres: Som han sagde i et interview i *Weekendavisen* i begyndelsen af året:

„Jeg har faktisk den opfattelse, at det at sætte dagsordenen i værdidebatten ændrer samfundet meget mere end de der lovgivningsændringer. Nu taler jeg kultur i bred forstand: Det er udfaldet af kulturkampen, der afgør Danmarks fremtid. Ikke den økonomiske politik. Ikke teknokratiske ændringer af lovgivningssystemer. Det afgørende er, hvem der får held til at sætte dagsordenen i værdidebatten.”

Det skal der nok være noget om; og det var både nyt og opmuntrende og tiltalende at høre en toppolitiker udtrykke forståelse og respekt for kulturens betydning for samfundsudviklingen. Men dermed er det selvfølgelig ikke gjort,

og nogen kunne måske have troet, at det næste punkt i statsministerens argumentation ville være en forsikring om, at nu ville han gå ud og arbejde for, at han og hans regering fik skabt en længe tiltrængt og længe efterlyst forståelse af kulturpolitikken og dens betydning blandt borgerne.

Men statsministeren springer en hel række mellemregninger over og fortsætter førnævnte citat med at sige:

„Og der har vi jo som regering bare i løbet af det første år fået ændret dagsordenen fuldstændig i forhold til det, der gjaldt frem til valget i 2001. Fuldstændig.”

Det kan der også være noget om; men man kunne godt her snart to år efter regeringens tiltræden benytte lejligheden til at se lidt nærmere på, hvad det egentlig er for en dagsorden, der er blevet sat, hvem der har sat den, hvad det er for en debat, vi har haft og har, og hvad det er for en kulturpolitisk situation, vi står i lige nu.

Det hele begyndte vel egentlig med statsministerens efterhånden herostratisk berømte udtalelse om, at hvis der var noget, vi ikke havde behov for, ja, så var det eksperter og smagsdommere, og at de, vi havde, skulle sættes fra bestillingen hurtigst muligt. Det var noget af en udmelding, den kunne ikke undgå at give mindelser om den allermest indskrænkede og fladtrådte del af 68-oprøret og den efterfølgende 70'er-ånd, og den efterlod som bekendt nogen vantro og forvirring rundtomkring, men hvad man nok allerede ud fra den meget omtalte nytårstale burde have kunnet regne ud, var, at smagsdomstolene ikke ville komme til at stå tomme ret længe. Mange af disse stole er nemlig blevet besat til anden side, af folk med omhyggeligt timet regeringsvenlig indstilling. Det er der ikke noget mærkeligt eller suspækt i, sådan har det altid været; hvad der er meget mere betænkeligt, er, at de i markante tilfælde er blevet besat af personer, hvis formelle kvaliteter der bestemt ikke er noget at sige på; men det er personer, som synes at være kommet i betragtning til deres poster nok så meget på grund af deres formodede provokationspotentialer som deres evne til at skabe forståelse og dialog på det felt, de er sat til at virke på.

Denne overrumplingstaktik har i alt for mange tilfælde betydet, at den nødvendige dialog, ikke mindst med den nærmeste fortid, aldrig er kommet i stand. Det var tid til forandring, og der er naturligvis intet forkert eller

overraskende i, at nye magthavere ønsker at gøre status med henblik på at disponere anderledes og bedre for dermed at styre udviklingen i den retning, de anser for den rigtige; men man kan gøre status på mange måder, og status behøver ikke at være ensbetydende med at bryde med, mistænkeliggøre og latterliggøre hidtidige procedurer og institutioner; der kan faktisk vise sig at være gode grunde til, at tingene er blevet grebet an, som de er, selv om det ved første blik kan se ejendommeligt ud, og det har aldrig været nogen skade til at spørge sig lidt for, inden man går ud og laver verden om.

Det er her, jeg mener, regeringen og dens håndtering af kulturpolitikken er slået mest eklatant fejl. Den har grebet til om kulturlivet, som var det en brændenælde, og den har været alt for lidt interesseret i at lytte og sætte sig ind i forholdene hos de forskellige aktører på området, før den skred til ny handling; den har været alt for lidt nysgerrig, alt for afvisende over for alle, som ikke erklærede sig ikke bare enig, men 100 procent enig i alle dens mål og hensigter; der har hersket en er du ikke med os, er du imod os-stemning, som direkte har modarbejdet dialogen og skræmt mange potentielle samarbejdspartnere og meningsfæller langt væk. Og den indstilling – plus naturligvis statsministerens undsigelse af smagsdommerne – kan meget nemt have medvirket til, at det – i hvert fald foreløbig – aldrig er blevet til noget med fx at få strammet kvalitetskriterierne for tildeling af bibliotekspenge, at der ikke blev sikret flere penge til bogindkøb på skoler og biblioteker, at diskussionen om Statens Kunstfond blev så forbitret, og at der ikke blev taget højde for en forsvarlig bevaring af kulturarven.

Ser man nu på den aktuelle situation, kan man jo for så vidt godt give statsministeren ret i, at dagsordenen er blevet en anden; den nye regering bemægtigede sig den ved at sige bøj og skræmme alle langt væk; men det er ikke nogen ønskværdig situation for den; det er lige så lidt en holdbar position, for dermed har regeringen i realiteten isoleret sig fra hele det eksisterende kulturliv, ja, ikke nok med det, den har fået så godt som hele banden imod sig, – og dermed afskåret sig fra den dialog, der kunne have skaffet den en solidere basis for at føre den kulturkamp, den så gerne vil føre – og, må man da gå ud fra, også gerne vinde.

Miseren hænger selvfølgelig også sammen med, at aldrig havde alt, hvad der ligger til venstre for Venstre og De Konservative været så utilbøjelig til at gå i dialog, aldrig været så begejstret systembevarende som lige efter valget i 2001;

aldrig havde der på venstrefløjen været en lignende opslutning bag det bestående med alle eksisterende ordninger som lige efter valget, aldrig havde man her været så overbevist om, at man levede i den bedste af alle verdener. Men med Søren Mørchs ord: „Hvis man er tilfreds i det bestående, er man borgerlig.” Og han fortsætter i samme sammenhæng: „Venstreorienterethed er gået i forfald. Det er blevet bureaukratiseret til en modstand mod nedskæringer og tilbageslag. Det er en håbløs position for venstreorienterede at mene, det hele var bedre i gamle dage. Man kan ikke være venstreorienteret, hvis man sætter sig til rette.”

Men det var det, der skete. Der blev byttet om på rollerne; venstrefløjen erklærede det bestående sin kærlighed, og det gav højrefløjen en enestående mulighed for pludselig at være udfarende og gå til kamp for forandringer; men den nye regering burde selvfølgelig have tænkt sig om og været bevidst om, at den ville stå sig ved ikke straks at sætte hårdt mod hårdt og fare så magtfuldkomment frem. Var det sket, og havde den været bevidst om, hvad den konkret ville på det kulturpolitiske område; havde den med andre ord haft punkterne til dagsordenen klar, havde den måske også undgået det fatale, der er sket, nemlig, at den har ladet sig trække langt, langt ud til højre i værdidebatten. For man skal jo ikke se ret nøje efter for at konstatere, at det ikke er regeringspartierne, der har sat dagsordenen i værdidebatten, heller ikke på kulturområdet. Det har de simpelthen ikke været klædt på til.

Det har derimod Dansk Folkeparti, og det har grebet chancen. Med sine kun tolv procent af stemmerne er Dansk Folkeparti kommet af sted med at tage befolkningsflertallet til indtægt for sine holdninger; Dansk Folkeparti er i alt, alt for høj grad blevet det sted, hvorfra de nye kultur- og værdipolitiske signaler, der tegner regeringen, er blevet afsendt – hvorefter de er blevet neddæmpet og modereret af regeringspartierne. Det er Dansk Folkeparti, der har taget teten i værdidebatten, og det har det gjort med stor dygtighed, med veloplagt og anarkistisk frejdighed og med udpræget råhed og foragt ikke blot for mennesker, men for det demokrati, vi bryster os af, og det gælder i både stort og småt. Det er ingen skade til nok en gang at blive mindet om Pia Kjærsgaards raseri mod Højesteret, da en dom gik hende imod, om hendes udfald mod Dansk Sprognævn i samme forbindelse, om hendes ringeagt for internationale konventioner, om Søren Espersens læggen DR for had eller om Louise Freverts udtalelser om kulturbestemt hovedbeklædning eller om Lars von Triers *Dogville*, hvori hun i utilslørede – *no pun intended* – vendinger gjorde sig til talsmand for censur og dermed tilkendegav, at hun enten er uvidende om eller

vil blæse på en af hjørnestenene i vores demokrati.

Vi har fået en offentlig debat, der er så aggressiv og ubehagelig, brovtende og nederdrægtig, som jeg ikke kan mindes, den har været før. I den danske debat har der i årtier været en ulyksalig tradition for, at hvis man på eet punkt er uenig med sin modpart, ja, så foretrækker man at forenkle tingene ved at insistere på at være uenig med ham eller hende over hele linjen, og man lader gerne forstå, at modparten er småt begavet og/eller moralsk anløben. Det har også i udpræget grad gjaldt for diskussionen mellem det nye højre og fx de kulturradikale, og ingen af parterne har noget at lade hinanden høre.

Man går i hidtil uset grad efter manden og ikke bolden, man drager folks motiver i tvivl, det fyger med skældsord og nedladende, hånlige bemærkninger om både personer og deres livsform. Der er opstået et debatklima, hvor man gang på gang bliver forurolet og må gnide sig i øjnene og spørge sig selv, om det virkelig kan være rigtigt, hvad man ser, fx at en anset avis i stor opsætning på forsiden lancerer en helsidesartikel, som efter en meget, meget ejendommelig analyse tilsyneladende i fuldt alvor foreslår, at Bjørn Nørgaards gobeliner skal fjernes fra Christiansborg på grund af deres politiske indhold. Det er et kunst- og historiesyn, der kan få én til at tænke tilbage på de mest formørkede socialdemokratiske Kaffeklubdiskussioner i 1970'erne, og som ikke lader totalitære regimer meget efter.

Eller for at tage et andet eksempel på, hvad man kan komme ud for i vore dages debat: En anden ligeledes anset avis sætter trekvart side af til en kronik, hvori en forfatter bruger en forsinket indbydelse til at møde en mand, der måske kunne tænkes at have i sinde at invitere kronikøren til at deltage i et oplæsningsarrangement, til at lægge de seneste mange årtiers danske kulturpolitik for had, et synspunkt, der umiddelbart efter bakkes helhjetet op i samme avis' leder.

Eller et tredje eksempel: Landets kulturminister fremfører som eksempel på de venstreorienterede og deres meningstyranni, at hans rektor forhindrede ham i at oprette et skoleblad – hvem ved, måske fordi han mente, at hans elever ville have godt af at samarbejde om et skoleblad – og hævder, tilsyneladende også i fuldt

alvor, at der på grund af det selv samme tyranni „er mange, som endnu ikke har oplevet en fri, tolerant og åben debat i dette land”, og at der er „lang, lang vej, før vi når til endemålet: en fri, åben debatkultur”: Jeg kunne godt tænke mig at vide, hvem er det, der ikke har kunnet komme til orde i den danske debat? Er det Per Stig Møller, er det Henning Fønsmark eller Søren Krarup? Jamen, hvad er det da for jammer og klynk, hvad er det for en offermentalitet, der er ved at brede sig blandt de nye magthavere? Har de virkelig fundet sig i at blive kujoneret så meget? Er det virkelig så synd for dem? Er der virkelig grund til at have så ondt af sig selv?

„Jeg trænger til Roes; Opmuntring, Kjærlighed... et Digterhjerter er en Sydvox, der kun kan voxe under Kjærlighedens Glasklokke, men [hjemme i Danmark] gribe de den med plumpe Hænder, som var det en Brændenælde.”

Jeg skal nok vare mig for at gøre mig til talsmand for, at politikerne skal tale til kunstnerne, som Andersen tryglede om i 1833. Formen, sprogbrugen er en anden nu end på Andersens tid; men der er ingen grund til at tro, at substansen ikke er den samme, og jeg skulle tage meget fejl, om politikerne i fremtiden vil komme ret langt med krabasken over for kunstnerne. Fortsætter man med de hårde udmeldinger, der får kunstnerne – også dem, ingen kan beskyldes for at være grædekoner – til at føle, at de ikke ved, om de fra den ene dag til den anden er købt eller solgt, vil det kun føre til flere korslagte arme, flere skyttegravsfægtninger, mere modløshed.

Kaster man et langt blik tilbage på historien, på dens enkelte epoker, hvad er det så, de huskes for? Er det for den økonomiske politik, der blev ført? For inden- eller udenrigspolitikken? Forsvarspolitikken? Ja, man husker krige og revolutioner, pest og reformer; men man husker først og fremmest de frembringelser, som rækker ud over dagen og vejen, nemlig de mærker, kulturlivet har afsat. Det er den billedkunst, den litteratur, den musik, der er blevet skabt, det er den, eftertiden dømmes en periode på.

Ethvert samfund, også et borgerligt regeret Danmark, har brug for kunsten, uanset om man kan lide dens politiske fortegn eller ej, og det må være enhver regerings opgave at sørge for, at den har de bedst tænkelige udfoldelses- og

udviklingsmuligheder. Det får den ikke nødvendigvis alene i kraft af forøgede bevillinger og flere penge; det får den først og fremmest ved at tale ordentligt til den, det får den ved at skabe en atmosfære af respekt og forståelse for dens udøvere og de vilkår, de virker under.

Kilde

Riis, J. (2009). Hvad skal vi med stæren? Tyve taler. Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Beretningstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/johannes-riis-tale-ved-gyldendals-efterarsreception-2003>